

ERMAN ARTUN'UN TÜRK HALK EDEBİYATINA YENİ HİZMETLERİ

Nail TAN

Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Erman Artun'un kargoyla üç kitabı geldi:

**Türk Halk Edebiyatına Giriş/Edebiyat Tarihi-Metinler*, Gen. 6. bsl., Adana 2011, 406 s. Karahan Kitabevi

**Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri*, Gen. 2. bsl., Adana 2011, 320 s., Karahan Kitabevi.

**Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri*, Gen. 2. bsl., Adana 2011, 280 s., Karahan Kitabevi.

Bu üç kitabın içinden özellikle son ikisi beni çok sevindirdi. Çünkü, artık antoloji/seçki/güldeste dönemi geride kalmalıydı. Metin tahlillerine yönelilmeliydi. Şiirleri, sadece şairlerinin hayat hikâyesi ve tarikat görüşüne göre değil; şekil, tür, dil, üslup, duyu ve düşünce yapısı yönlerinden de yorumlama, çözümleme dönemine girilmeliydi.

Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren üniversitelerimizde Türk halk edebiyatının yeniden ağırlıklı bir şekilde okutulmasına şahit olmaktayız. Erzurum Atatürk Üniversitesinde Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Hacettepe Üniversitesinde Prof. Dr. Şükrü Elçin bu gelişmenin önderi olmuşlardır. Doktora yaptıkları öğrencileri zamanla doçent, profesör olmuş, onlar da doktora yaptırarak yeni halk edebiyatçıların yetişmesini sağlamışlardır. Her profesör kendi bilgi birikimi ve yöntemi doğrultusunda akademisyenler yetiştirdiğinde doksanlı yıllara gelindiğinde Türk halk edebiyatı öğretim üyesi kadrosunda benim tabirimle halk edebiyatı tarikatları oluştu: Sakaîler, Türkmenîler, Güzefiler, Ermanîler gibi. Sakaîlerle Türkmenîlerin alt kolları da oluştu. Bu öğretim üyesi gruplarının şeyhi durumundaki öğretim üyelerini gördüğümde zaman zaman takılmışımdır: "Haberiniz olsun, Trabzon'da Çelikî Ankara'da Özkulî, Öcalî tarikatları kurulmuş." diye.

Ermanî şeyhi dostum Prof. Dr. Erman, çok sayıda doktora yaptırdığı gibi, Çukurova'nın zengin halk kültürü ortamında görev yapmanın avantajlarını da çok iyi kullanıyor. Kendisinin ve yetiştirdiği öğretim elemanlarının kitaplarını yayımlama şansına da sahip. Adana Büyükşehir Belediyesinin maddi desteğiyle hayata geçirilen Altın Koza Yayınları, her ile nasip olmayan bir nimet. Bu diziden yakın yıllarda yayımlanan Ermanî tarikatı ürünü iki kitabı örnek olarak verelim: *Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikayeciliği Geleneği* (Refiye Okuşluk Şenesen), *Adana'da Geçmişten Bugüne Âşıklık Geleneği* (Bülent Arı).

Erman Artun'un en beğendiğim eserlerinin başında gözden geçirilmiş ve genişletilmiş ikinci baskılarını yaptığı *Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri* ile *Dinî Tasavvufî Halk Edebiyat Metin Tahlilleri* kitapları gelmektedir. Prof. Artun, kitaplarının arka kapaklarında metin tahlilinin ne olduğunu ve kitaplarını yazış amacını şu cümlelerle açıklıyor:

"Metin tahlili; bir edebî eseri, bütünlük içerisinde, bütünü oluşturan her türlü ögenin (yapı, dil, anlam, üslup) belli bir yöntemle ele alınıp incelenmesi, değerlendirilmesi, yorumlanmasıdır. Metin tahlilinde dil, edebî sanatlar, düşünce, duyuş gibi özellikler incelenir."

"Metin çözümlemenin amacı, eseri; içerik, yapı, dil ve üslup yönünden anlamaktır. Âşık edebiyatı geleneğini bilmeden, âşık şiirinin tarihsel ilgisini kurmak, anlamak, yorumlamak, çözümlemek, düzeyli bir şiir eleştirisi yapmak mümkün değildir."

“Âşık şiirinin metin tahlili, geleneğin mantığına, geleneğin yüklediği anlamlara bağlı olmalıdır. ‘Bana göre’ anlayışla gelenek dışı anlamlar yüklemek, tahlili öznel yapacaktır.”

Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri kitabında Prof. Artun, önce *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatına Genel Bakış* başlığı altında söz konusu edebiyatın oluşumu, gelişimi ve özellikleri üzerinde durmuştur. Bu giriş bölümünün ardından, kitabı diğer halk edebiyatı kitaplarından ayıran 1. ve 2. Bölüm gelmekte. *Âşık Edebiyatı Metinlerinin Tahliline Genel Bakış*, *Âşık Şiiri Geleneğine Tematik Bakış ve Âşık Edebiyatında Motifler* alt başlıkları altında şiirlerin tahlilinde gözetilecek yolun kilometre taşları verilmiştir. 80-102. sayfalar arasında âşık sanatında sıkça kullanılan motifler açıklanmış. Örneklere geçildiğinde bu motif açıklamalarının ne denli işe yaradığı görülecektir. İkinci bölümde şiir tahlilleri yer alıyor. Örnekler 16, 17 ve 19. yüzyıl âşıklarından seçilmiş. Yazar, kitabını şişirmemek, bin sayfa yapmamak için haklı olarak başta Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Karaca Oğlan, Gevherî, Âşık Ömer olmak üzere zirve âşıklardan şiir alıp çözümlenmiş. Çözümleme sırasında; şiirin nazım şekli, türü, ölçüsü, kafiye şeması verildikten sonra mazmunlar ışığında dördlük dördlük, beyit beyit yorumlaması, açıklaması yapılmış.

Mazmunlara, motiflere dayalı metin tahlili çok sağlam bir yoldur. Prof. Artun, bu yöntemi doktora öğrencilerine de kullanmıştır. Dr. Bülent Arı'nın yukarıda adını verdiğimiz kitabı bu yöntemin başarıyla uygulanmasına bir örnektir.

Kitabın 3. Bölümünde ise metin tahlili yapılmadan *Konularına Göre Âşık şiirinden Örnekler* başlığı altında birçok âşıktan, halk şairinden şiirler sıralanmıştır. Kitap, üniversite öğrencileri düşünülerek yazıldığından, bu bölüm de yararlı olmuştur.

Prof. Artun'un *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri* kitabının planı, yöntemi aynen önceki kitaba benziyor. Giriş bölümünde dinî-tasavvufî halk edebiyatıyla ilgili temel bilgiler verilmiş. II. ve III. Bölümler metin tahliline, III. Bölüm ise konularına göre halka şiiri örneklerine ayrılmış. II. Bölümdeki şiir tahlillerinde şairler 12-20. yüzyıl döneminden seçilmiş. Birinci kitapta ise üç yüzyıla yetinilmişti.

Her iki kitabın sonundaki kısa sözlük, dizin ve kaynakçalar ileri adım atmak isteyenlere, yol gösterici nitelikte hazırlanmış. Ancak, her iki kitabın kaynakçasında özellikle ikincide Gölpınarlı'nın *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri* (İstanbul 1977), Âgâh Sırrı Levend'in *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar* (İstanbul 1984), Doğan Kaya'nın *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Sözlüğü* (Ankara 2007), Mehmet Vural'ın *İslam Felsefesi Sözlüğü*, (Ankara 2003), Orhan Hançerlioğlu'nun *İnanç Sözlüğü* (İst. 1975), Hasan Akay'ın *İslami Terimler Sözlüğü* (İst. 1991), Süleyman Uludağ'ın *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul 1991), Ethem Cebecioğlu'nun *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul 2005), Celal Beydili'nin *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük* (Ankara 2005) ve Nimet Yıldırım'ın *Fars Mitolojisi Sözlüğü* (İst. 2008) kitaplarının yer almamasını eksiklik olarak gördüğümü belirtmeliyim. Özellikle Gölpınarlı'nın kitabı, dinî, tasavvufî halk edebiyatı kavram ve motiflerinin açıklanmasında en başta gelen eserdir. Levend'in kitabı, ortak mazmun ve remizler dolayısıyla önemlidir. Diğerleri de öyle. Kaynakçadaki bazı doktora tezleri basıldı. Bu açıdan da gözden geçirilmeli kaynakça.

Edebiyat incelemelerinde şair/yazar→metin→çözümleme/tahlil süreci izlenir. Prof. Artun, bu süreci Türk âşık edebiyatıyla dinî-tasavvufî halk edebiyatımızda izleyip gözlemlerini, tespitlerini bilim dünyamıza aktarmış. Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın şiir ve hikâye tahlillerinde açtığı yolda bugün güzel örnekler veriliyor. Prof. Artun'un metin tahlillerini beğenmeyenler mutlaka olacaktır. Daha güzelini, iyisini yapmak isteyenler çıkacaktır. Bu durum, inanıyorum ki, duygu ve düşünce dünyasını yakından bildiğim Prof. Artun'u herkesten çok mutlu edecektir. Biz, Boratav-Fıratlı ikilisinin başlattığı izahlı/açıklamalı halk şiiri yolunu genişleten, asfaltlayan Artun'a teşekkür borçluyuz.